

Asia: VN/13128/2025

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Näkemyksenne kuntouttavasta työtoiminnasta annettuun lakiin esitetyistä muutoksista?

Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue kiittää mahdollisuudesta lausua luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain muuttamisesta.

Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueen näkemyksen mukaan lakimuutoksen lähtökohta (hallinnon keventäminen) on hyvä ja perusteltu. Kokonaisuutena tarkistellen lakimuutos on tässä kohtaa kuitenkin irrallinen pieni muutos ja sen merkitys hallinnon kevenemiselle jää epäselväksi. Lakiesityksen ajateltu hyöty ei välttämättä toteudu juuri uudistetun TYM- palvelun hakiessa paikkaansa. Vaarana on, että lakiesitys vain siirtää asiakkaat raskaamman TYM- palvelun piiriin. TYM palvelu on osin nähty jäykkänä ja hitaana. Lakia kuntouttavasta työtoiminnasta (aktivointityön osalta) ja TYM lainsäädäntöä tulisi tarkastella paremmin kokonaisuutena. Kuntouttavaa työtoimintaa lakia voitaisiin säätää koskemaan yksinomaan kuntouttavan työtoiminnan palvelua ja pohtia aktivoinnin ja aktivointisuunnitelmien laatimisen sijoittumista sosiaalihuoltolakiin.

Lakiesityksen ajankohta on haastava, kun koko sosiaalihuollon osalta ollaan valmistelemassa palvelu-uudistusta, ja sen osana erityisesti työllistymistä edistäviä sosiaalipalveluja. Kuntouttavaa työtoimintaa on lisäksi suunniteltu siirrettävän kuntien järjestämisvastuulle ainakin joiltakin osin, joka jättää koko kuntouttavan työtoiminnan paikan ja sosiaalihuollon roolin epäselväksi työttömien palvelukokonaisuudessa.

Kuntouttavaan työtoimintaan liittyy myös muita haasteita. Lainsäädännössä ei edelleenkään käsitellä riittävästi suhdetta sosiaalihuoltolain mukaiseen sosiaaliseen kuntoutukseen, mikä voi aiheuttaa sekaannusta palvelujen järjestämisessä. Kannatamme selkeää lainsäädäntöä ja valtakunnallisia ohjeita, jotka korostavat sekä kuntouttavan työtoiminnan työllistymiseen suuntautuvaa että sosiaalisen kuntoutuksen elämänhallintaa vahvistavaa roolia. Kunnissa kuntouttavaa työtoimintaa ja

sosiaalista kuntoutusta usein pidetään samana palveluna – ja niitä sekoitetaan, eikä kuntouttavaa työtoimintaa aina hahmoteta sosiaalihuollon palveluksi, mikä aiheuttaa roolien hämärtymistä.

Aktivointisuunnitelman ja kuntouttavan työtoiminnan kytkös, on ollut monelle asiakkaalle matalan kynnyksen reitti laajempiin sosiaalipalveluihin. Jos aktivointisuunnitelmaa ei enää vaadita muille, kuin toimeentulotukea saaville, on riski, että erityisesti syrjäytymisvaarassa olevat työttömät jäävät kokonaan palveluiden ulkopuolelle, mikäli heidän tarpeensa ei ilmene muilla tavoin, eikä ohjautuminen tapahdu oikea-aikaisesti.

Näkemyksenne esityksen vaikutuksista työttömiin?

Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue näkee, että esityksen vaikutukset työttömiin riippuvat suuresti siitä, kuinka monialainen palvelutarpeen arviointi ja ohjaus TYM-lain mukaisesti toteutuu käytännössä. On myönteistä, että esityksessä pyritään kohdentamaan kuntouttava työtoiminta entistä selkeämmin asiakkaille, joiden tilanteessa työ- ja toimintakykyä heikentävät ongelmat edellyttävät monialaista tukea. Tämä edellyttää kuitenkin sitä, että työttömillä on mahdollisuus saada ensisijaisia työvoimahallinnon palveluja nykyistä intensiivisemmin.

Sosiaalityössä on nähtävissä, että moni työtön ei ohjaudu tai kiinnity palveluihin ilman viranomaisaloitteista työskentelyä. Erityisesti nuorten ja mielenterveys- tai päihdehaasteista kärsivien kohdalla kuntouttava työtoiminta ja sen edellyttämä suunnitelmallinen prosessi on usein ollut ainut väylä saada monialaista apua. Esityksen myötä voi syntyä riski, että ne henkilöt, jotka eivät ole toimeentulotuen asiakkaita, mutta joilla on selkeä palvelutarve, jäävät suunnitelmien ja siten palveluiden ulkopuolelle.

Korostamme myös, että työttömyyden pitkittyminen on ilmiönä monisyinen, eikä pelkästään työkykyyn liittyvä. Riskinä on, että tiukasti rajattu asiakkuusmalli ei tunnista kaikkien työttömien todellista palveluntarvetta. Kannatamme myös apulaisoikeusasiamiehen näkökulmaa siitä, ettei pitkään jatkunut työttömyys tai työmarkkinatuen maksaminen itsessään oikeuta päättämään henkilöllä olevan työ- tai toimintakyvyn rajoituksia, eikä tämä voi olla peruste ohjata kuntouttavaan työtoimintaan tai tehdä aktivointisuunnitelmaa sen uhalla, että etuusia leikattaisiin.

Näkemyksenne esityksen vaikutuksista viranomaisten toimintaan?

Esitys selkeyttää joidenkin asiakasryhmien palveluprosesseja ja vähentää mekaanista, kategorista suunnittelutyötä, joka ei aina ole ollut asiakaslähtöistä tai tarkoituksenmukaista. Tässä mielessä muutos on tervetullut.

Toteamme kuitenkin, että monialaisen yhteistyön toteutuminen vaatii rakenteita, selkeitä vastuunjakoja ja riittävää henkilöstöä. Tällä hetkellä hyvinvointialueilla on monin paikoin puutteita yhteistoimintamallin rakenteissa, ja sosiaalihuollon työntekijöiden osallistuminen TYM-lain mukaiseen monialaiseen palvelutarpeen arviointiin ja sen perusteella laadittaviin työllistymissuunnitelmiin on käytännössä haasteellista henkilöstöresurssien ja rakenteiden muutosten ja puutteiden vuoksi. Koko TYM –toimintamallin kaipaisi kansallista vahvaa ohjausta, että palvelu olisi valtakunnallisesti yhdenmukaisempi. Myös Kelan rooli TYM -työssä tulisi olla entistä vahvempi.

Ilman samanaikaisia toimia TYM-lain toimeenpanon vahvistamiseksi vaarana on, että palvelutarpeen arviointi jää puutteelliseksi ja asiakkaiden oikeus palveluihin toteutuu sattumanvaraisesti. Lisäksi asiakkaiden moninaisten ongelmien tunnistaminen siirtyy entistä enemmän työvoimaviranomaisten ja Kelan vastuulle, joilla ei välttämättä ole riittävää osaamista tai aikaa tämän arvioinnin tekemiseen.

Näkemyksenne esityksen taloudellisista vaikutuksista?

Esityksen tavoitteena on saavuttaa valtiontaloudellista säästöä mm. vähentämällä hyvinvointialueiden rahoitusta aktivointisuunnitelmien vähenemisen myötä. Sosiaalityön näkökulmasta tämä lähestymistapa on ongelmallinen.

Vaikka osa säästöistä voidaan nähdä hallinnollisen työn vähenemisenä, on hyvinvointialueiden rahoituksen leikkaus riskialtis ratkaisu tilanteessa, jossa monialaisen työn vaatimukset kasvavat ja sosiaalipalveluiden tarve lisääntyy. Esityksessä myönnetään, että monialaisten suunnitelmien määrä kasvaa – tämä edellyttää pikemminkin investointeja kuin rahoituksen vähentämistä.

Hyvinvointialueet kamppailevat jo nyt vakavan resurssivajeen kanssa, ja palvelutarpeet kasautuvat. Säästötoimenpiteet, jotka kohdistuvat juuri niihin asiakasryhmiin, joilla on eniten tuen tarvetta, ovat sosiaalipoliittisesti ongelmallisia ja voivat pitkällä aikavälillä johtaa kustannusten kasvuun esimerkiksi toimeentulotuen ja erikoissairaanhoidon kustannusten muodossa. Kuntouttavan työtoiminnan sijoittuminen kuntiin tai hyvinvointialueille tulisi selkeyttää nopeasti, että sen taloudelliset vaikutuksen voidaan huomioida talouden suunnittelussa.

Yleistä lausuttavaa esitysluonnoksesta.

Esityksen keskeinen tavoite – hallinnollisen taakan keventäminen ja resurssien kohdentaminen paremmin – on sinänsä kannatettava. Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueen aikuissosiaalityössä on pitkään nähty tarve suunnitelmien laatimisen yksinkertaistamiseen ja priorisointiin.

Lakiesitys tuottaa kuitenkin myös huolta siitä, että monimutkaisia rakenteellisia muutoksia tehdään osana valtiontalouden sopeuttamista ilman riittäviä takeita palveluiden laadun ja saatavuuden

turvaamisesta. Muutosta tulisi tarkastella laajemmin osana työvoimapalveluiden ja hyvinvointialueiden sosiaali- ja terveyspalveluiden kokonaisuutta.

Esityksen toimeenpano edellyttää Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialueen mielestä vahvaa panostusta TYM-lain mukaiseen palvelutarpeen arvioinnin ja yhteistoiminnan kehittämiseen, riittäviä resursseja aikuissosiaalityöhön ja erityisesti sosiaalipalvelujen saatavuuteen, seurantaan ja arviointia siitä, miten muutos vaikuttaa kaikkein haavoittuvimmassa asemassa olevien työttömien asemaan, sekä riskinhallintaa tilanteissa, joissa henkilö ei kuulu enää aktivointiehdon piiriin mutta ei myöskään ohjaudu TYM-prosessiin. Työttömyyden kasvaessa tulisi palvelujen karsimisen sijasta panostaa entistä vahvemmin ensisijaisten työvoimapalveluiden kehittämiseen ja lisäämiseen.

Esityksen tavoitteet hallinnollisen työn keventämisestä ja palveluiden kohdentamisesta ovat perusteltuja, mutta hyvinvointialueiden rahoituksen leikkaaminen samassa yhteydessä uhkaa heikentää muutoksen onnistumista ja vaarantaa palveluiden yhdenvertaisuuden. Lainsäädännön muutoksen rinnalle tarvitaan konkreettisia toimenpiteitä palvelujärjestelmän vahvistamiseksi ja sosiaalihuollon resurssien turvaamiseksi.

Saukko Päivi

Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue - Päivi Saukko, palvelualuejohtaja,
sosiaalityö ja asiakasohjaus